

ÇAĞRI BEY

BİBLİYOGRAFYA :

Muhammed b. Abdülcebbâr el-Uttî, *Târîhu'l-Yemînî*, Kahire 1287; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, bk. İndeks; Gerdîzî, *Zeynü'l-ahbâr* (nşr. M. Kazvinî), Tahran 1315; Beyhakî, *Târîh-i Beyhakî* (nşr. Halîl Hatîb Rehber), Tahran 1368, II, 693, 715, 729, 751; III, 881, 883-884, 897-901, 905-906, 920, 936, 949, 953, 958-959, 976, 978, 983, 986, 1112; Râvendî, *Râhatü's-südûr* (Ateş), I, 83, 92, 98-102, 114, 176; *Ahbarü'd-devleti's-Selçukîyye*, s. 4-5, 7-13, 17, 18, 22, 26-29, 33, 85, 194; Bündârî, *Zübdetü'n-nusrâ* (Burslan), s. 5, 6, 8, 13, 15, 26, 46, 188, 233; *Târîh-i Sîstân* (nşr. Melikü's-şuarâ Bahâr), Tahran 1314 hş., s. 364-366, 370, 374-375, 378, 380-381, 390; Sibt İbnü'l-Cevzî, *Mir'atü'z-zamân* (nşr. Ali Sevîm), Ankara 1968, s. 2, 44, 61, 102; İbnü'l-Adîm, *Buğyetü'l- taleb*, s. 16, 32-33, 66, 69, 90; Cüzcânî, *Tabakât-ı Nâsırî*, s. 249, 251; Reşîdüddin, *Câmi'ü't-tevârîh* (nşr. Ahmet Ateş), Ankara 1960, s. 12-13, 15-16, 19-21, 42, 96; Müstevfî, *Târîh-i Güzide* (Browne), s. 355, 398, 427-428, 430; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XVIII, 106; İbrahim Kafesoğlu, "Doğu-Anadolu'ya İlk Selçuklu Akını (1015-1021) ve Tarihi Ehemmiyeti", *Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953, s. 259-274; a.m.f., "Selçuklular", *İA*, X, 357-364; a.m.f., "Selçuk'un Oğulları ve Torunları", *TM*, XIII (1958), 120-122, 124; O. Pritsak, "Der Untergang des Reiches Oguzischen Yabgu", *Fuad Köprülü Armağanı*, İstanbul 1953; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, Ankara 1965, s. 11, 30, 37, 41, 49, 50-70, 88, 94, 96, 99-103, 130-131, 206, 210; Barthold, *Türkistan*, s. 317, 320, 324, 327, 329, 334, 357; M. Altay Köymen, *Tuğrul Bey ve Zamani*, İstanbul 1976, s. 1-22, 27, 35, 40, 43, 63-64; a.m.f., *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 1989, I, 32, 34, 35, 96-98, 110-115, 127-130, 271, 273, 278, 326-328; Erdoğan Merçil, *Gazneli Mahmud*, Ankara 1987, bk. İndeks; Mükrimin H. Yınanç, "Çağrı Bey", *İA*, III, 324-328.

ALİ SEVİM

ÇAĖH-İ BÂBİL

(چاه بابل)

Divan edebiyatında kullanılan bir remiz.

Farsça çâh (kuyu) kelimesi divan edebiyatında bir remiz olarak tek başına kullanıldığı gibi çâh-ı Bâbil, çâh-ı Yûsuf, çâh-ı zenah gibi tamlamalar halinde de kullanılmıştır.

Çâh-ı Bâbil, Hârût ile Mârût adlı iki meleğin Zühre adındaki bir kadına âşık olduktan sonra onun tuzağına düşüp ilâhî emre karşı gelmeleri yüzünden içinde asılarak ceza gördükleri bir yer olarak zikredilir. Vehbî'nin, "Çâh-ı Bâbil'de olan iki melek / Biri Hârût u birisi Mârût" beytiyle, Hamdullah Hamdî'nin, "Aşkır bî-karâr eden feleği / Çâh-ı Bâbil'de bend eden meleği" beyti bunu ifade eder. As-

lında İsrâiliyat'tan olan ve bazı İslâmî kaynaklara da giren rivayetlere göre bu kuyu ayrıca Hârût ile Mârût tarafından çeşitli sihirlerin öğretildiği bir yer olarak da tanınmaktadır.

Şark-İslâm edebiyatlarında Hârût-Mârût, Zühre, cadı, efsun, sihir, fitne vb. ile birlikte telmih, teşbih veya tenâsüp yoluyla kullanılmaktadır. Divan şiirinde çâh-ı Bâbil, sevgilinin Hârût ile Mârût'tan büyü öğrendiği yer olarak da geçer. Ayrıca sevgilinin yüzündeki çukur yerler, gözler, özellikle de gamzeler ve çene çukuru (çâh-ı zekan, zenah / zeneh, zenahdân) âşığı büyüleyen birer büyü kuyusu gibi düşünülerek çâh-ı Bâbil'e teşbih edilir. Aynı'nin, "Fitne neşr etti cihâna hat-ı pür-âşübun / Hârût-ı ham-ı zülfe mekân çâh-ı zekan" ve Hâyâlî Bey'in, "Ol zenah mı yâ rasad-gâh-ı sipihr-i izz ü nâz / Yâ çeh-i Bâbil-sitân yâ Yûsuf'a zindân mıdır" beyitleri bu düşüncenin bir ifadesidir. Ayrıca sevgilinin âşığı büyüleyen saçı ile benleri de Hârût ile Mârût'u temsil eder (ayrıca bk. BÂBİL [Bâbil Kuyusu]).

BİBLİYOGRAFYA :

Dihhudâ, *Luğatnâme*, X, 81; Levend, *Divan Edebiyatı*, s. 223-225; Mustafa Nihat Özön, *Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü*, İstanbul 1954, s. 54; Mehmed Çavuşoğlu, *Necatî Bey Divânı'nın Tahlihi*, İstanbul 1971, s. 29, 179; Harun Tolasa, *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973, s. 15, 83; Abdullah Aydemir, *Tefsirde İsrâiliyyât*, Ankara 1979, s. 139, 151, 156; Cemâl Kur-naz, *Hayâlî Bey Divânı (Tahlihi)*, Ankara 1987, s. 274; Sargon Erdem, "Bâbil", *DİA*, IV, 394-395.

İSKENDER PALA

ÇAĖH-İ YÛSUF

(چاه يوسف)

Hz. Yûsuf'un kardeşleri tarafından içine atıldığı kuyu.

Bi'r-i Yûsuf da denilen bu kuyunun Ürdün civarında olduğu, bazı rivayetlerde içinde su ile birlikte yılan, akrep gibi haşaratın da bulunduğu, bazılarında ise her türlü haşarat ve vahşi hayvanın yaşadığı kör bir kuyu olduğu, ancak buraya atıldığından bunlardan hiç birisinin Yûsuf'a dokunmadığı ifade edilmektedir. Ayrıca Yûsuf'un bu kuyuda üç gün kaldığı ve devamlı surette esmâ-i hüsnâyî okuduğu da belirtilmektedir. Kardeşleri tarafından içine atıldıktan sonra bir müddet bu kuyuda kalan Yûsuf'u oradan geçen bir kervanın sakası çıkar-mış ve Mısır'a götürmüştür.

Hz. Yûsuf'un kuyuya atılması hadise-si bütün Şark İslâm edebiyatlarında ol-

duğu gibi divan edebiyatında da geniş bir şekilde işlenmiştir. Konuya yaklaş-ma ve konuyu işleyiş tarzı bakımından iki ayrı grupta ele alınabilecek olan bu hadise, Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinde eserin bir bölümü olarak çok defa müs-takil başlıklar altında işlenmiştir (bk. Yah-yâ Bey, s. 33, 41). Diğer taraftan olay pek çok beyitte hikâyeye, teşbih ve mecazlar halinde anılmış ve mazmun olarak kul-lanılmıştır. Bu tür beyitlerin birçoğunda Yûsuf'un içine atıldığı kuyu sevgilinin çene çukuru (çâh-ı zekan) ile eş anlamda ele alınır. Âşık sevgilinin çene çukurunu arzularken gerçekte içinde Yûsuf'un (sev-gili) bulunduğu çâh-ı Yûsuf'a can atmaktadır. Çünkü âşıkın canı ve gönlü zaten o kuyudadır. Aşk Zeliha, güzellik Mısır, can da kuyuya düşen bir Yûsuf'tur. Şey-hülislâm Yahyâ'nın, "Şebnem gibi dil gon-ca-i handânına düştü / Yûsuf gibi can çâh-ı zenahdânına düştü" beyti bu kla-sikleşmiş temayı ifade eder.

Çâh-ı Yûsuf'un konu edildiği beyitler-de telmih, teşbih ve tenâsüp sanatları-na da sık sık rastlanır. Mesnevilerde ise konu çok defa hikemî-didaktik söyleyiş-ler içinde ifade edilir. Kardeş dahi olsa insanoğluna güven olmayacağını anlatan irsâl-i meseller için çâh-ı Yûsuf motifi pek uygundur. Hâşimî'nin, "Yûsuf dahi olan düşürürler seni çâha / Eb-nâ-yı zamânın işi ihvâna cefâdir" beytiyle Seyyid Vehbî'nin, "Baba nasihatdır mekr-i hişten hazer et / Eden fütâde-i çeh Yûsuf'u birâderidir" beyti bu düşün-cenin ifadesidir. Yûsuf u Züleyhâ mesnevilerinde çâh-ı Yûsuf hakkında ayrıntılı tasvirlerle de konudan çıkarılması gereken ibretler de yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Yahyâ Bey, *Yûsuf ve Zeliha* (nşr. Mehmed Çavuşoğlu), İstanbul 1979, s. 33-35, 41-43; İsmâil Hakkî Bursevî, *Râhu'l-beyân*, İstanbul 1970-71, IV, 223; Levend, *Divan Edebiyatı*, s. 114-115; Mustafa Nihat Özön, *Edebiyat ve Tenkit Sözlüğü*, İstanbul 1954, s. 54, 288; Harun Tolasa, *Ahmed Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1973, s. 28, 271, 428; Kemal Eraslan, *Divan-ı Hikmet'ten Seçmeler*, Ankara 1983, s. 400-401.

İSKENDER PALA

ÇAĞA BEY

(ö. 488/1095 [?])

İzmir ve civarındaki adalarda hâkimiyet kuran ilk Türk beyi.

Ege sahillerinde denizcilik faaliyetleri-ne girişen ilk Türk beylerinden olup kaynaklarda hakkında çok az bilgi vardır. *Dânişmendnâme*'de Oğuzlar'ın Çavul-

dur boyuna mensup bir "başbuğ" olarak zikredilir. Hayatı ve faaliyetleri hakkında bilinenler, Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un kızı Anna Komnena'nın kaleme aldığı *Alexiada* adlı esere dayanır. Burada adının (Gr. Tzakhas = Çakhas = Çakas) şeklinde yazılmış olması, isminin Çaka mı yoksa Çakan mı olduğu konusunda tartışmalara yol açmıştır. Son yapılan tesbitlere göre bu adın doğru şeklinin Çakan olması gerektiği belirtilmiştir (Kafesoğlu, XXXIV, 55-60; Rásonyi, s. 133). XI. yüzyıl eseri olup XIII. yüzyılda yazıya geçirildiği bilinen *Dânişmendnâme*'de ise muhtemelen Moğolca'nın tesiriyle bu ad Çaka şeklini almış ve bu şekil yaygınlaşmıştır (s. 85-86, 122).

Çaka Bey, Malazgirt Savaşı'nı takip eden yıllarda Alparlan'ın Anadolu'nun fethiyle görevlendirdiği beylerden biri olup *Dânişmendnâme*'ye göre Sultan Turasan'ın maiyetinde bulunuyordu. Sultan Turasan 20.000 kişilik kuvvetiyle Dânişmend Gazi'den ayrılıp yanında Çaka, Kara Tona ve Hasan Hoşâvendî olduğu halde Kayseri'den İstanbul'a kadar akınlar yaptı. Ancak onların akınları bir de-

niz savaşında son buldu. Muhtemelen Çaka Bey bu mücadelelerin birinde Bizanslı kumandan Kabalika Aleksandr'a esir düştü (1078) ve İmparator Nikephoros Botaneiates'in sarayına gönderildi. İmparator ona "protonobilissimos" unvanı ile bazı imtiyazlar tanıdı ve hediyeler verdi. Anna Komnena'ya göre Çaka, sarayda *Homeros*'u okuyup anlayacak kadar Bizans dilini ve Bizans savaş metotlarını öğrendi. Hatta Bizans tahtına göz diktiği belirtilen Çaka'nın denizciliğe önem vermesinin sebebi İstanbul'u ele geçirme planlarına dayandırılmaktadır.

1081'de Bizans tahtına çıkan İmparator I. Aleksios Komnenos tarafından bütün imtiyazları elinden alınan Çaka Bey'in daha sonra İzmir'i ele geçirdiği görülmektedir. Ancak onun İstanbul'dan nasıl ayrıldığı ve İzmir'i hangi tarihte aldığı bilinmemektedir. Bu sırada Anadolu'nun çeşitli yerleri Türk beyleri tarafından fethedilmiş, Bizans'ın Anadolu ile irtibatı kesilmişti. Bu durumdan istifade eden Çaka, gemi inşaatından anlayan birinin de yardımıyla kırk gemi inşa ettirerek oluşturduğu ilk açık deniz Türk donanması ile faaliyete geçti. Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın Halep'te ölümü üzerine İznik tahtına hâkim olan Ebü'l-Kâsım ile Bizans'a karşı ortak hareketlerde bulundu; 1086 yılında İzmit'e yaptığı hücumla donanmasıyla katıldığı gibi Balkanlar'daki Peçenekler'i de kendi safalarına alıp Bizans'a karşı ortak bir harekât planladı. Fakat Selçuklu ümerâsından Porsuk'un İznik'i muhasara etmesi ve Ebü'l-Kâsım'ın da Bizans ile anlaşmak zorunda kalması bu planı bozdu. Bu sırada Bizans'ın donanması ile kara ordusu büyük ölçüde çökmüş ve zayıflamıştı. Bu fırsatı değerlendiren Çaka Bey, ilk olarak sahil şehirlerinden Urla ve Foça'yı aldı. Daha sonra Midilli ve Sakız'ı zaptedip Sisam ve Rodos'a kadar uzandı. Adaları kurtarmaya gelen bir Bizans donanması da mağlûp edildi. Bu Çaka Bey'in ilk deniz galibiyetidir. Bunun üzerine imparator, Konstantinos Dalassenos kumandasında daha güçlü bir donanma gönderdi. Denizde savaşı kabul etmeyen Bizanslı kumandan Sakız'daki kara savaşında tekrar yenilgiye uğradı. Savaş sonunda Bizanslı kumandanla yaptığı görüşmede Çaka Bey, vaktiyle Bizans'ta iken kendisine verilen imtiyaz ve rütbeleri geri istediği gibi kızının da imparator-

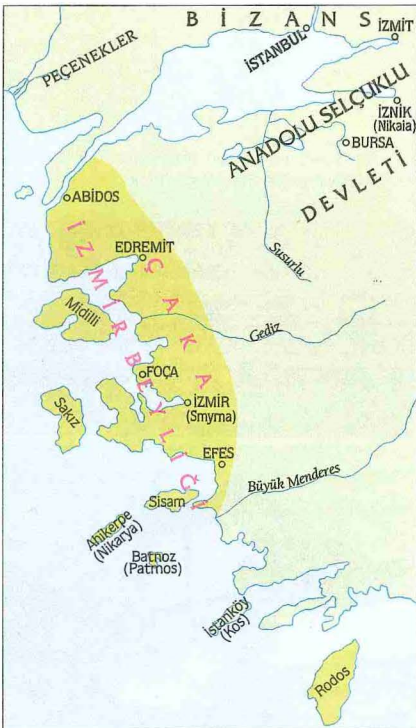
run oğlu ile evlenmesini teklif etti; bunlara karşılık adaları iade edeceğini bildirdi. Ancak anlaşma gerçekleşmedi; bunun üzerine Çaka Bey Bizans ordusunun Sakız'dan tamamen kovmak için kuvvet toplamak amacıyla İzmir'e döndü. Konstantinos Dalassenos ise kuvvetlerini yenileyip Sakız Kalesi'ni aldı, oradan Midilli'ye gittiyse de başarılı olamadı.

Çaka Bey bölgede hâkimiyet sahasını genişletmiş ve Bizans'ın ciddi rakibi olmuştu. Onun asıl hedefi Gelibolu yarımadası ve Trakya idi. Bunun için de Balkanlar'da Bizans'ı uğraştıran Peçenekler'le yeniden temasa geçtiği gibi Bizans hizmetinde bulunan Anadolu Türkleri'ni de kendi ordusuna çağırırdı. Bu arada muhtemelen 1090 yılında Sakız'ı geri almış, Bizans'ın Sicilya ile mücadele halinde olmasından faydalanarak Sisam ve Rodos'u topraklarına katmıştı. Öte yandan Peçenekler'le yaptığı ittifaka İznik hâkimi Ebü'l-Kâsım da katılmıştı. Böylece sıkışıp kalan İstanbul 1090-1091 kışında büyük sıkıntı çekti. Bu tehlikeli durum karşısında İmparator Aleksios Komnenos Kumanlar'la anlaştı. Çaka Bey ise bilinmeyen bir sebepten dolayı Bizans'a karşı girişilecek ortak mücadeleye katılmaktan vazgeçti, yalnız kalan Peçenekler Kumanlar'ın saldırısı sonucu çok büyük zayıflık verdiler (29 Nisan 1091).

Büyük bir tehlikeyi böylece önleyen imparator adaları kurtarmak üzere faaliyete geçti. Peçenekler'in âkıbetine rağmen Çaka Bey'in cesareti kırılmadı, Anna Komnena'ya göre kendisini imparator (basileios) dahi ilân etti. Kısa zamanda donanmasını güçlendirdi, hedefi İstanbul üzerine bir sefer yapmaktı. Hatta Anadolu Selçuklu Sultanı Kılıcarslan'a kızını vererek akrabalık kurdu ve durumunu daha da kuvvetlendirmeye çalıştı.

İmparator Aleksios Komnenos 1092 yılı baharında Midilli'yi kurtarmak üzere Yohannes Dukas'ı karadan, Dalassenos'u da büyük kuvvetlerle denizden gönderdi. Çaka Bey adanın muhafazasını kardeşi Yalvaç'a (*Alexiada*'da Galabatzes) bırakmış, kendisi de denizde mücadeleye hazırlanmıştı. Bizans ordusu ve donanmasının üç ay süren kuşatması başarılı olamadıysa da daha fazla dayanamayacağı anlayan Çaka Bey, askerlerinin adayı sağ salım terketmeleri şartıyla Midilli'yi Bizans'a bıraktı. Ancak Bizanslı

Çaka Bey'in hâkimiyet sahası

ÇAKA BEY

kumandanlar teslim şartlarına uymayıp Türk kuvvetleri adayı boşaltırken âni bir hücumla Çaka Bey'in donanmasını tahrip ettiler. Bir müddet sonra Sisam adası da Bizans'ın eline geçti.

Çaka Bey kısa zamanda "droman" denen hücum gemileriyle çifte kürekli ve üç kürekli gemilerden oluşan yeni bir donanma hazırladı. Midilli, Sakız, Sisam ve Rodos'ta tekrar hâkimiyet kurdu. Fethilerini Çanakkale Boğazı istikametine doğru genişletti. Edremit ile Bizans'ın gümrük kapısı olan Abydos'u aldı. Hedefi muhtemelen Trakya'yı geçip İstanbul'a ulaşmaktı, ayrıca donanmaya da hareket emri vermişti. Onun bu faaliyetleri hem damadı I. Kılıcarslan hem de İmparator Aleksios'u tedirgin etmişti. I. Kılıcarslan, Çaka Bey'in ülkesini kendi yayılma sahası olarak görüyordu. Bu durumun farkında olan imparator, Çaka Bey ile I. Kılıcarslan'ı birbirine düşürmek üzere faaliyete geçti. I. Kılıcarslan'a yazdığı bir mektupta Bizans'tan ziyade kendisinin tehlike içinde bulunduğunu bildiriyordu. Bu çabaları sonucu iki Türk hükümdarı aradaki akrabalığa rağmen birbirine düşman oldu. I. Kılıcarslan ordusuyla Çaka'ya karşı harekete geçerken bir Bizans donanması da denize açılmıştı. Abydos'ta bulunan Çaka Bey niyetini öğrenmek için damadının yanına gitmeye karar verdi. Görüşme teklifini kabul eden Kılıcarslan onu tertip ettiği bir ziyafet sırasında öldürdü. Çaka'nın bizzat damadı tarafından öldürüldüğünü kaydeden Anna Komnena, katil tarihini 1097 olarak vermemekteyse de bunun yanlış olduğu anlaşılmaktadır. Zira Kılıcarslan'ın Çaka problemini halletmeden ve Bizans'la barış yapmadan 1096'da Malatya'yı muhasaraya gitmesi imkânsız görülmekte, ayrıca 1097'de Haçlılar'ın İznik'i aldıkları ve Kılıcarslan'ın Anadolu içlerine çekildiği bilinmektedir. Buna göre Çaka Bey'in öldürülüş tarihi 1095 olmalıdır.

Ölümünden sonra kuvvetleri dağılan, kurduğu sahil beyliği ortadan kalkan Çaka Bey, iyi bir teşkilâtçı ve denizci olup Ege sahillerinde ilk Türk tersanesiyle donanmasını meydana getirmiş, İzmir ve civarında ilk Türk yerleşmesini sağladığı gibi bu bölgelerin daha sonra Türkmen beylikleri tarafından fethine de zemin hazırlamıştır. Ayrıca Anadolu Selçukluları ile Balkanlar'daki Peçenekler'i bir araya getirip Bizans'ın yerinde büyük bir Türk devleti kurma ideali peşinde koştuğu da söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İzmir'i İlk Zabeden Selçuk Kahramanlarından Çaka Bey (İzmir Rehberi içinde), İzmir 1934; Mükrimin Halil Yınanç, *Türkiye Tarihi, Selçuklu Devri I: Anadolu'nun Fethi*, İstanbul 1934, s. 70; a.mlf., "Dânişmendliler", *İA*, III, 468-479; Akdes Nimet Kurat, *Çaka, Orta Zamanlarda İzmir ve Yakınındaki Adaların Türk Hâkimi*, İstanbul 1936; a.mlf., *Çaka Bey, İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Beyi*, M. S. 1081-1096, Ankara 1966; a.mlf., *Peçenek Tarihi*, İstanbul 1937, s. 8, 164-166, 197-201, 208-211, 216-217; *Dânişmendnâme, La Geste de Melik Dânişmend I* (nşr. I. Melliokoff), Paris 1960, s. 85-86, 122; Anna Komnena, *The Alexiad* (trc. E. A. S. Daves), London 1967, s. 183-187, 198, 214-220, 273, 280, 281, 360; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye, Siyasî Tarih, Alp Arslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1318)*, İstanbul 1971, s. 11, 84, 87-95, 97, 98, 99, 101, 104, 126, 128, 131, 150, 339; László Rásonyi, *Tarihte Türklük*, Ankara 1971, s. 133, 138, 193-194; Türkmen Parlak, *Ege Denizinde İlk Türk Derya Beyleri*, İzmir 1979, s. 17-38; G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi* (trc. Fikret İşıltan), Ankara 1981, s. 332-333, 339; Coşkun Alptekin, "İzmir Türk Beyliği (Çaka Beyliği)", *Tarihte Türk Devletleri*, Ankara 1987, II, 476-480; Mücteba İlgürel, "Türklerin Batı Anadolu Sahil Güvenliğine Verdikleri Önem", *Prof. Dr. Ercüment Kuran'a Armağan*, Ankara 1989, s. 11-124; Oktay Aslanapa, "Türk Denizciliği ve Selçuklu Tersaneleri", *TK*, sy. 146 (1974), s. 69; İbrahim Kafesoğlu, "Selçuklu Çağındaki İzmir Türk Beyi'nin Adı: Çaka mı, Çağa mı, Çakan mı?", *TD*, XXXIV (1984), s. 55-60.

MÜCTEBA İLGÜREL

ÇAKIR AĞA KONAĞI

Birgi'de Türk sivil mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan konak.

İnşa tarihi tam olarak tesbit edilemeyen konağın, Osmanlı baroğunu yansıtan mimari ayrıntılarından ve süsleme unsurlarından hareketle, I. Abdülhamid (1774-1789) veya III. Selim devrinde (1789-1807) yapıldığını söylemek mümkündür. Konağı inşa ettiren ve Birgi halkı arasında "Çakırlar'ın Tahir Bey" adıyla anılan kişinin, o tarihlerde dericiliğin canlılığını koruduğu bu şehirde debbağhaneleri bulunan varlıklı bir zat olduğu söylenmektedir. Cumhuriyet döneminde yerli ve yabancı birçok araştırmacının dikkatini çeken konak, Ödemişli hukukçu ve sanat sever Mutahhar Başoğlu'nun himmetleriyle onarılarak çökmekten kurtarılmış ve yine aynı zatın teşebbüsleri sonucunda kamulaştırılarak müzeye dönüştürülmüştür.

Konağın günümüze ulaşabilen kısmının, asıl ana binayı teşkil eden harem bölümü olduğu anlaşılmaktadır. Arka bah-

çede bulunduğu tahmin edilen selâmlık ve diğer müştemilâtın bütünüyle ortadan kalkmış olmaları sebebiyle konularını ve mimari özelliklerini tesbit edebilmek mümkün değildir. "U" biçiminde bir kitle içinde toplanan harem bölümü üç katlı olup dış sofalı, eyvanlı, çift köşk odalı bir tasarım sergiler. En eski örneğine Topkapı Sarayı'nda Fâtih Sultan Mehmed dönemine ait Hazine Dairesi'nde rastlanan ve XVII. yüzyıldan itibaren İstanbul çevresinde terkedilmeye başlanarak Anadolu'da ve Rumeli'de yaşatılmasına devam edilen dış sofalı ev tasarımı, bu konakta oldukça simetrik bir düzenleme ile ortaya çıkmaktadır. Yapı sokak cephesinde köşk odaların çıkmasıyla, avlu cephesinde de minyatür birer köşk niteliğindeki şahnişinlerle zenginleştirilmiştir. Ahşap çatıklı duvarlarda dolgu malzemesi olarak tuğla kullanılmış, kuzeydeki avluya açılan sofaların revakları ile eyvan revakları ise bağdâdi tekniğinde yapılmıştır.

Güney yönündeki sokaktan dikdörtgen açıklıklı mütevazı bir kapı ile girilen basık tavanlı, taş döşeli zemin katta dinlenme sekileri, seyislerle ahır uşaklarının odaları ve ahırlar yer alır. Giriş dışında bütünüyle sokağa kapalı olan bu kat, göğüslemelerle takviye edilmiş ahşap direklerden meydana gelen bir bölümle avluya açılır. Zemin kat gibi basık tavanlı olan birinci katta kışık odalarla hizmetkâr odaları bulunmaktadır. Güneybatı ve güneydoğu köşelerini simetrik bir

Çakır Ağa Konağı ve konağın köşk odalarından birindeki tavan ve duvar süslemeleri - Birgi / İzmir

